

II PRIMERA LLETRA D'HELOÏSA A ABELARD

Al seu¹ senyor, millor dit, pare,
al seu espòs, millor dit germà:
la seva serventa, millor dit, filla,
la seva muller, millor dit, germana,
Heloïsa a Abelard.

No fa pas gaire, un missatger vostre em lliurà la lletra consolatòria que vós, estimadíssim, havíeu enviat a un amic nostre.² Només de veure el vostre nom en l'encapçalament, vaig començar a llegir-la tan tendrament com amorosament anhelava qui l'havia escrita, de manera que, si havia perdut la presència del seu cos, almenys les seves paraules fessin reviure en mi la seva imatge. Recordo que gairebé tota la lletra era plena de fel i donzell,³ ja que

¹ *L'ars dictaminis*, cf. *Segona Llettra Heloïsa a Abelard*, infra p. 125 n. 3, prescrivia que el nom del destinatari, sempre en datiu i en tercera persona, havia d'encapçalar la *salutatio*, tot seguit calia escriure el nom de l'autor de la lletra, en nominatiu i també en tercera persona.

² Seguint la proposta de P. DRONKE, *Abelard and Heloisa in Medieval Testimonies*, University of Glasgow Press, Glasgow, 1976, p. 33-34, n. 18, la traducció catalana ha estat feta a partir de la traducció francesa de Jean de Meun: *Tres chiers amis, vos homs m'a nouvellement monstré vostre espitre que vous envoyastes a notre ami pour confort, que pressuposa aquest text llatí: Missam ad amicum nostrum pro consolatione epistolam, dilectissime, vestrum ad me quidam nuper attulit. El text de tots els manuscrits: Missam ad amicum pro consolatione epistolam, dilectissime, vestram ad me forte quidam nuper attulit, pressuposa que la lletra d'Abelard arribà casualment a mans d'Heloïsa.*

³ En llatí *felle et absinthio plena*. Essent una herba amargant, el donzell esdevingué símbol d'allò que és desagradable; cf. JAUME ROIG, *Espill*, 3,1 (MOLC 3,107): *llur esca ... era fel, amarg donzell.*

explicava la miserable història de la nostra professió i els teus⁴ constants patiments, oh tu que ho ets tot per a mi!⁵

Certament en la lletra compleixes la promesa feta en l'exordi de mostrar-li que les seves dissorts, en comparació amb les teves, eren no-res o ben poca cosa. Després d'haver explicat les persecucions que sofríres de part dels teus mestres i el crim traïdor que mutilà el teu cos, descrius l'enveja execrable i l'escomesa desmesurada dels teus condeixebles Alberic de Reims i Lotulf el Llombard. Tampoc no t'oblides de la trama ordida contra la teva gran obra de teologia i contra tu mateix quan la condemnaren i t'enviaren a una mena de presó.

Tot seguit passes a descriure la maquinació del teu abat i dels teus falsos germans, les gravíssimes difamacions fetes per dos pseudoapòstols⁶ i escampades pels teus rivals, com també l'escàndol promogut per molts en contra del nom inusual de "Paràclit" que tu havies donat al teu oratori. Finalment parles de les intolerables i contínues persecucions del cruel senyor del lloc i dels malvats monjos que tu anomenes fills teus.

Em sembla que ningú no pot llegir o escoltar tot això sense llàgrimes als ulls.⁷ Descrius tan minuciosament els teus perills que has revifat fortament els meus dolors, sobretot quan dius que els teus perills encara augmenten. Per això totes temem que perdis la vida i cada dia, amb el cor palpitant i el pit tremolós, estem a punt perquè ens diguin que t'han assassinat.

Et supliquem, doncs, pel mateix Crist, que sempre et protegeix perquè el serveixis, que et dignis escriure'ns sovint, a nosaltres, petites serventes d'ell i teves, i ens expliquis els tràngols que passes, per tal que almenys

⁴ Després d'un inicial cerimoniós tractament de «vós», Heloïsa tuteja Abelard.

⁵ La perífrasi «oh tu que ho ets tot per a mi!» tradueix el vocatiu llatí *unice*, que expressa tant l'exclusivitat de l'amor d'Heloïsa com la singularitat de les qualitats d'Abelard: expressió paral·lela a *solus es*; cf. infra p. 108 n. 18. Cf. també *D'un recull de lletres de dos amants*, XI, infra p. 208, on l'amat s'adreça a l'amada amb aquesta mateixa expressió.

⁶ Abelard els havia anomenat irònicament «nous apòstols»; cf. *Lletra de consolació d'Abelard a un amic*, supra p. 26.

⁷ Literalment «amb els ulls eixuts» (*siccis oculis*). L'expressió es troba en HORACI, *Carmina*, 1,3,18 (FBM 203,66). Abelard també l'empra, cf. *Sermones*, 11 (PL 178,470A).

nosaltres, les úniques que et restem fidels, puguem compartir les teves penes i les teves alegries. Qui pateix sol trobar consolació en el condol i tota càrrega imposada esdevé més lleugera quan són molts els qui la sostenen i la porten. I si la tempesta ara ha amainat una mica, raó de més perquè t'afanyis a escriure'ns: ens faràs tan contentes! Ens diguis el que ens diguis, ens serà un gran consol, si més no perquè ens demostrars que et records de nosaltres. Que les cartes dels amics absents són molt apreciades Sèneca ens en dóna exemple quan escriu al seu amic Luci: «Et sento grat que m'escriguis tan sovint, car així te'm mostres de l'única manera que pots. No rebo lletra teva que tot d'una no estiguem junts. Si els retrats dels amics absents ens donen alegria, per tal com en renoven la memòria i n'alleguen l'enyorança amb un consol fals i buit, molt més agradables han d'ésser les lletres que ens duen els veritables trets de l'amic absent, les seves expressions inconfusibles!»⁸ Gràcies a Déu, cap enraonia envejosa⁹ no et pot impedir que ens visitis escrivint-nos, res no t'ho pot impedir. No et retardis, doncs, per negligència!

Has escrit a un amic una lletra consolatòria molt llarga, preocupat per les seves dissorts que tanmateix eren les teves. Recordant minuciosament les teves, intentaves donar-li consol, però en fer-ho em sumires a mi en un gran desconsol; pretenies curar les seves nafres, però a mi me n'obrires de noves i fins revifares les antigues. Et suplico, doncs, que curis les que has obert, tu que volies curar les que d'altres feren. Certament has fet el que calia fer a un amic i company, has complert allò que exigia l'amistat i la companyonia. Doncs bé, tu has contret un deute més gran amb nosaltres, que no sols hem d'ésser anomenades amigues, sinó molt amigues; no sols companyes, sinó filles, car no ens podem afigurar cap nom més dolç i més sant. El deute que t'obliga amb nosaltres és enorme, i si algú el posava en

⁸ SÈNECA, *Epistulae ad Lucilium*, 40,1 (FBM 35,92).

⁹ Literalment «cap enveja» (*nulla invidia*). Heloïsa fa referència segurament a les «enraonies envejoses» (*invidiae murmur*) que acusant-lo de femeller l'obligaren a apartar-se de les monges del Paràclit; cf. *Lletra consolatòria d'Abelard a un amic*, supra p. 92. Cf. *D'un recull de lletres de dos amants*, V, infra p. 195, on es parla també d'uns malvolents que envegen els amants (*qui nobis invident*).

dubte, no ens mancarien arguments ni testimonis per a provar-lo; i si tothom callava, els mateixos fets parlarien.¹⁰ Després de Déu, tu ets l'únic fundador d'aquest monestir,¹¹ l'únic constructor d'aquest oratori, l'únic creador d'aquesta comunitat. Res no hi has bastit «damunt el fonament d'altri».¹² Tot el que hi ha ací és creació teva. Aquesta solitud, apta només per a feres i bandolers, mai no havia estat habitada ni havia tingut cap casa. En els mateixos caus de feres i en les mateixes coves de bandolers, allí on Déu no és mai invocat, tu has erigit un tabernacle diví i has dedicat un temple al nom de l'Esperit Sant. Com que no en volies ésser l'únic responsable, no l'has edificat servint-te de les riqueses d'aquest món, encara que ho hauries pogut fer. Els clercs o escolars que en gernació acudien al teu ensenyament et fornien tot el que et calia; els qui vivien de beneficis eclesiàstics, els qui sabien rebre dons però no sabien donar res, els qui tenien mans per acceptar però no pas per oferir, allí esdevenien magnànims en desmesura.

Teva, verament teva, és aquesta nova plantació, fruit d'un autèntic sant propòsit, les plantes de la qual, encara molt tendres, per a créixer necessiten ésser freqüentment regades. Aquesta plantació és feble no pas perquè sigui nova, sinó a causa de la feble natura del sexe femení.¹³ Ha d'ésser cultivada, doncs, sol·lícitament i constantment, segons aquells mots de l'Apòstol: «Jo vaig plantar. Apol·lo va regar, però era Déu qui feia créixer».¹⁴ Predicant la doctrina, l'Apòstol havia plantat la comunitat de Corint i l'havia fonamentada en la fe. Tot seguit, el seu deixeble Apol·lo

¹⁰ Cf. Ciceró, *In Catilinam oratio prima*, 8 (FBM 188,37).

¹¹ Heloïsa considera que Abelard no sols els donà «l'oratori amb totes les dependències» (*oratorium cum omnibus ei pertinentibus*), cf. *Lletra consolatòria d'Abelard a un amic*, supra p. 91, sinó que ha estat el *fundator* del monestir. Cf. *Tercera lletra d'Heloïsa a Abelard*, infra p. 184.

¹² Rm 15,20.

¹³ En llatí: *ex ipsa feminei sexus natura debilis*. Heloïsa recorre sovint al tòpic del «sexe feble», tant per modèstia intel·lectual, cf. *Lletra consolatòria d'Abelard a un amic*, supra p. 65, com també per avivar l'interès d'Abelard per ella, cf. *Segona lletra d'Heloïsa a Abelard*, infra p. 135.

¹⁴ 1Co 3,6.